

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора Марії Петрівни Лещенко на дисертацію Приходькіної Наталії Олексіївни «**Тенденції розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн**», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Особливого значення в сучасному світі, а також і в Україні, набувають інформаційні відносини, які забезпечують людині доступ до однієї з цінностей сучасного суспільства – інформації. Інтенсивність та ефективність їх забезпечується використанням різних видів медіа, які стали необхідним засобом передавання інформації та налагодження комунікативних відносин у суспільстві. За цих умов кожна людина для успішного життя та ефективної трудової діяльності потребує знань особливостей функціонування медіа та специфіки їх впливу на виробничі відносини, навичок правильного використання медіа та розуміння основних закономірностей їх поширення та отримання інформації через них.

У цьому контексті звернення авторки до проблематики розвитку медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти розвинених англomовних країн, зокрема, Канади, Великобританії, Австралії та США є цілком закономірним і зумовленим низкою причин, серед яких: дослідження тенденцій розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн зумовлено їх статусом провідних країн світу з рейтинговими показниками в галузі освіти; Австралія, Канада, Сполучене Королівство та США є лідерами в розробленні теоретичних засад й імплементації практичного досвіду медіаосвіти, що робить звернення до досвіду цих країн актуальним для України; інтенсивне співробітництво академічних громад і професійних мереж розвинених англomовних країн впливає на обґрунтування концептуально-стратегічних орієнтирів медіаосвіти на світовому рівні. Інтеграція України до глобального освітнього простору обумовлює необхідність гармонізації освітніх медійних стандартів зі світовою спільнотою; «англomовність» як об'єднувальний критерій добору країн у дисертації визначає спільність історії та цінностей, синергію геополітичного курсу, економіки та соціального простору на засадах неолібералізму. Спільний англomовний вимір забезпечує тісний взаємозв'язок освіти й науки всередині англomовної спільноти та потужний вплив її ідей, знання й практик на світовий освітній і дослідницький простори, є стрижнем стратегічних орієнтирів включно з медіаосвітою.

Свідченням фундаментальності роботи її зв'язок із планом дослідження відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України «Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї» (реєстраційний номер 0118U003360). Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 13 від 8

жовтня 2018 р.) та погоджено Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 5 від 27 листопада 2018 р.).

Обґрунтування поняттєво-термінологічного апарату дослідження, його об'єкта, предмета, мети й основних семи завдань здійснено методологічно виважено й свідчить про наукову зрілість Н. О. Приходькіної. Всебічному розв'язанню завдань наукового пошуку сприяла коректно використана система наукових педагогічних методів, зокрема, теоретичних та емпіричних, що забезпечило вірогідність отриманих результатів.

Методологічна зрілість дисертантки закономірно вплинула на побудову структури дисертації, визначення підходів до розв'язання дослідницьких завдань. На нашу думку, заслуговує позитивної оцінки авторська методологічна модель порівняльно-педагогічного дослідження розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн, що охоплює теоретико-методологічний, системно-аналітичний і узагальнювально-прогностичний рівні, забезпечила валідність дослідних результатів у процесі порівняння й узагальнення характеристик медіаосвіти в аналізованих країнах з метою виявлення спільностей.

Реалізація дослідницьких підходів стала можливою завдяки вдумливому аналізу 894 джерел, з яких 604 – англійською мовою.

Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження. Висновкам та розробкам, які представлені в дисертації, властива повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості й достовірності.

Найбільш суттєві наукові результати дослідження. Дисертанткою вперше:

– в українській педагогічній науці системно досліджено феномен медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти розвинених англomовних країн (Австралія, Канада, Сполучене Королівство та США) у синтезі його характеристик засобом інструменту тенденцій; обґрунтовано його соціальну взаємозалежність, комплексність і динамічність у глобалізованому світі;

– на основі методологічних постулатів педагогічної компаративістики розроблено авторську методологічну модель проведення порівняльно-педагогічного дослідження, що охоплює теоретико-методологічний, системно-аналітичний і узагальнювально-прогностичний рівні, яка забезпечила валідність дослідних результатів у процесі порівняння й узагальнення характеристик медіаосвіти в аналізованих країнах з метою виявлення спільностей;

– на основі методу теоретичного узагальнення обґрунтовано теоретичні засади медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти розвинених англomовних країн, що вирізняються міждисциплінарністю, інтегративністю, взаємодоповненістю;

– окреслено генезу медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах

у форматі авторської періодизації, що охоплює: підготовчий період (20–70 рр. ХХ ст.), перехідний період (80-ті рр. ХХ ст.), період інституалізації (90-ті рр. ХХ ст.), періоди цифровізації (2000-ті рр. ХХІ ст.) та період постправди (10-і рр. ХХІ ст.);

– обґрунтовано медіаспрямованість змісту шкільної освіти розвинених англomовних країн, що реалізується засобами національних/регіональних стандартів, типових навчальних програм на засадах інтеграції до змісту базових предметів («ядра») (англійська мова/література, історія/суспільствознавство/громадянознавство, природознавство (science), предмети мистецької галузі, ІКТ у межах усього періоду навчання в школі (К-12);

– на основі методу аналізу тенденцій обґрунтовано тенденції розвитку медіаосвіти на рівні шкільної освіти в Австралії, Канаді, Сполученому Королівстві та США (концептуалізації, законодавчого забезпечення, інституалізації, стандартизації, синтезу інформаційної грамотності та медіаграмотності), які класифіковано за тривалістю (коротко-, довготермінові), поширеністю (національні, кластерні, світові) та сферою охоплення (загальні);

– обґрунтовано авторську періодизацію розвитку медіаосвіти в незалежній Україні, що охоплює імпліцитний період (1989–1999 рр.), період інституалізації (2000–2009 рр.), концептуально-апробаційний період (2010–2015 рр.), концептуально-стандартизаційний період (2016–2020 рр.);

– окреслено перспективи використання конструктивного досвіду розвинених англomовних країн щодо медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти України.

Удосконалено особливості відображення медіаосвіти учнів у змісті шкільної освіти розвинених англomовних країн.

Подальшого розвитку набули:

– тлумачення змісту основних дефініцій «медіаосвіта», «медіаграмотність», «медіа- та інформаційна грамотність», «інфомедійна грамотність», «вивчення медіа»;

– характеристика й систематизація досліджень українських і зарубіжних науковців з проблем медіаосвіти.

До наукового обігу введено маловідомі автентичні наукові джерела, документи, що відображають практику медіаосвіти у шкільництві розвинених англomовних країн.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Побудова основних частин дисертації (п'ять розділів, 26 таблиць, 6 рисунків, 15 додатків) свідчить про логічність та завершеність викладу матеріалу. Кожний розділ дисертаційного дослідження характеризується певним внеском у вирішення проблеми розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн, надає роботі новизни і наукової цінності.

У першому розділі «*Методологічна рамка дослідження медіаосвіти в провідних англomовних країнах*» здійснено бібліографічний аналіз сучасного

стану дослідження проблеми медіаосвіти в зарубіжному та вітчизняному педагогічному дискурсі; обґрунтовано методологічні підходи дослідження; визначено поняттєво-термінологічний апарат дослідження.

Конкретним науковим внеском дисертантки в педагогічну компаративістику вважаємо узагальнений та систематизований поняттєво-термінологічний апарат. Цілком підтримуємо позицію Н. О. Приходькіної щодо розуміння медіаосвіти учнів освіти, спрямованої на формування в учня сукупності знань, компетентностей і практик, за допомогою яких він/вона може отримувати, аналізувати, оцінювати, генерувати, інтерпретувати всі форми медіаповідомлень з розумінням соціокультурного та політичного контексту, використовуючи необхідні засоби на творчій, законній і етичній основі.

Теоретичну цінність має розроблена у п. 1.3 структурно-концептуальна модель компаративного дослідження, що охоплює три рівні: теоретико-методологічний, орієнтований на теоретичне осмислення проблеми дослідження; обґрунтування концептуальних орієнтирів, конкретизацію поняттєво-термінологічного апарату, добір методів, первинне узагальнення дослідницьких матеріалів; системно-аналітичний рівень передбачає систематизацію фактологічного матеріалу на основі автентичної джерельної бази, здійснення ретроспективного та порівняльного аналізу розвитку медіаосвіти учнів у досліджуваних країнах; узагальнювально-прогностичний рівень орієнтовано на синтез результатів у форматах окреслення тенденцій розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти англomовних країн, виявлення особливостей медіаосвіти учнів в Україні; розроблення рекомендацій щодо використання конструктивних ідей досвіду англomовних країн з медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти в Україні.

У другому розділі *«Глобалізаційний вимір розвитку медіаосвіти»* дисертанткою виявлено соціокультурні передумови та глобалізаційний контекст розвитку медіаосвіти; позначено вплив міжнародних організацій на розвиток медіаосвіти.

Дисертанткою констатовано, що однією з глобальних тенденцій суспільного розвитку є утвердження інформаційної цивілізації та відповідної їй інформаційної культури суспільства й особистості. Медіаосвіта як соціально-педагогічний напрям покликана адаптувати людину до соціокультурних трансформацій, основою яких є технологічні досягнення.

На основі ґрунтовного аналізу авторкою доведено значний вплив на розвиток медіаосвіти в розвинених англomовних країнах міжнародних організацій, передусім, ЮНЕСКО, Глобального альянсу за партнерство у сфері медіа- та інформаційної грамотності, Міжнародної ради з наукових досліджень та обмінів – IREX.

У третьому розділі *«Національний вимір розвитку медіаосвіти в розвинених англomовних країнах»* дисертанткою здійснено ретроспективний аналіз розвитку медіаосвіти учнів у досліджуваних країнах; розкрито роль національних організацій у визначенні стратегій розвитку медіаосвіти

англомовних країн; висвітлено мету, завдання та основні принципи медіаосвіти учнів у розвинених англомовних країнах; обґрунтовано теоретичні засади медіаосвіти в розвинених англомовних країнах.

На схвалення заслуговує розроблена дисертанткою авторська періодизація медіаосвіти учнів у розвинених англомовних країнах, що складається з п'яти періодів: підготовчого, перехідного, періоду інституалізації, цифровізації, періоду постправди.

Н. О. Приходькіною констатовано, впливову роль національних організацій з медіаосвіти/медіаграмотності на медіаосвіту в закладах середньої освіти та в підготовці вчителів до її викладання. Основними завданнями їх діяльності є створення освітніх ресурсів для професійного розвитку вчителів, державних освітніх установ; висвітлення передового досвіду щодо розвитку медіаграмотності; оцінювання ефективності навчання медіаграмотності в закладах освіти; розроблення навчальних програм та навчально-методичного забезпечення з медіаосвіти для закладів середньої освіти; проведення науково-практичних конференцій та видання наукових часописів з проблем медіаосвіти тощо.

Авторкою розкрито теоретичні підходи до медіаосвіти учнів в дослідницькому полі розвинених англомовних країн: соціокультурний, етичний, ін'єкційний, практичний, естетичний, культурологічний, ідеологічний, семіотичний тощо.

У четвертому розділі *«Організаційно-педагогічне забезпечення медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англомовних країн»* дисертанткою визначено особливості відображення медіаосвіти в змісті шкільної освіти Австралії, Канади, Сполученого Королівства та США; визначено форми, методи та засоби медіаосвіти в закладах загальної середньої освіти цих країн; розкрито особливості професійної підготовки педагогів до медіаосвіти учнів.

У цьому контексті важливе значення має обґрунтування авторкою медіаспрямованості змісту шкільної освіти розвинених англомовних країн. Дисертанткою проведено ґрунтовний аналіз шкільних курикулумів Австралії, Канади, Сполученого Королівства та Сполучених Штатів Америки.

На основі аналізу досліджень зарубіжних медіапедагогів Н. О. Приходькіною структуровано методи медіаосвіти учнів в розвинених англомовних країнах.

Дисертанткою встановлено, що вчителів у галузі медіаосвіти готують сьогодні багато канадських, британських, австралійських, американських коледжів та університетів. Їх ознайомлюють із теорією та практикою медіаосвіти, з сучасними технологіями медіаосвіти за системою «ключових понять», з можливостями використання цифрових технологій у процесі медіаосвіти школярів. Національні асоціації з медіаосвіти проводять професійні курси та майстер-класи з медіаосвіти для вчителів та викладачів.

У п'ятому розділі «Тенденції розвитку медіаосвіти у світовому освітньому просторі» авторкою обґрунтовано тенденції розвитку медіаосвіти учнів в розвинених англomовних країнах; розкрито особливості становлення медіаосвіти в Україні; проаналізовано гармонізацію розвитку медіаосвіти учнів в Україні з тенденціями її розвитку в розвинених англomовних країнах.

Вважаємо слушними окреслені тенденції розвитку медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах.

Авторкою ґрунтовно проаналізовано розвиток медіаосвіти в незалежній Україні. Застосування ретроспективного та хронологічного методів уможливило обґрунтування авторської періодизації, що містить такі періоди: імпліцитний, період інституалізації, концептуально-апробаційний, концептуально-стандартизаційний. Доведено, що становлення медіаосвіти в Україні відзначається динамічністю, яка відбивається в сутнісних змінах у кожному з періодів.

Дисертанткою констатовано, що екстраполяція виокремлених тенденцій розвитку медіаосвіти в англomовних країнах забезпечила осмислення характеру розвитку медіаосвіти в Україні. Доведено, що розвиток медіаосвіти в Україні відзначається концептуалізацією, інституалізацією, стандартизацією, що дає змогу вести мову про синхронізацію її розвитку з ключовими тенденціями англomовних країн та міжнародних організацій.

Аналіз тенденцій розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн та узагальнення результатів наукового дослідження уможливили визначення перспектив використання конструктивного досвіду розвинених англomовних країн щодо розвитку медіаосвіти учнів у закладах загальної середньої освіти України.

Таким чином, обсяг і зміст дисертації свідчать про те, що Н. О. Приходькіна глибоко і різнобічно вивчила проблему на основі аналізу літератури з широкого спектру наукових напрямів, що дозволило їй здійснити цілісний аналіз розвитку та обґрунтувати напрями і сутнісні ознаки розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн, а також окреслити перспективи використання позитивного досвіду в Україні в умовах інтеграції до світового освітнього простору.

Мовностилістичне оформлення дисертації враховує особливості стилю наукового писемного мовлення. Логічна структурованість роботи забезпечується висновками і узагальненнями, проілюстрованими в графічному матеріалі дисертації.

В авторефераті з достатньою повнотою і в логічній послідовності відображено зміст дисертації, повністю розкрито основні результати, одержані в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації роботи.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Основні положення, фактологічний матеріал, джерельна база можуть бути корисними в процесі подальшого розвитку стратегій реформування освітньої

системи України в контексті цифровізації та інформатизації, розроблення програм курсів «Порівняльна педагогіка», «Історія педагогіки», «Соціальна педагогіка», «Освітні технології», спецкурсів з проблем розвитку медіаосвіти та медіаграмотності, у процесі вдосконалення змісту підготовки аспірантів і магістрів. Дослідження має прогностичний потенціал, зумовлений можливістю здійснення на його основі подальших наукових розвідок щодо медіаосвіти здобувачів освіти.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес низки українських закладів вищої освіти, про що свідчать відповідні довідки, представлені у додатках дисертаційного дослідження.

Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях. Результати дослідження висвітлено в 57 публікаціях, з-поміж яких: 3 монографії (з них – 1 одноосібна); 2 методичних посібники (у співавторстві); 18 статей у наукових фахових виданнях України (з них 16 одноосібних); 4 статті у наукових виданнях інших держав із напрямку, за яким підготовлено дисертацію; 34 публікації апробаційного характеру в наукових журналах і збірниках матеріалів науково-практичних конференцій і семінарів.

Переконливим підтвердженням широкої апробації проміжних і кінцевих результатів дослідження є близько п'ятдесяти міжнародних, всеукраїнських конференцій і семінарів. Географія конференцій охоплює м. Хайдусобосло (Угорщина), м. Люблін (Польща), м. Валета (Мальта), м. Київ, м. Чернівці, м. Хмельницький, м. Коломия, м. Львів, м. Маріуполь, м. Суми та ін.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, вважаємо за необхідне висловити деякі дискусійні положення та зауваження, врахування яких увиразило б високий рівень викладу наукового матеріалу:

1. Одним із наукових здобутків дисертантки є визначення тенденцій розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн. Робота лише виграла, якби тема дисертації була сформульована як «Розвиток медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн», тоді б предметом були б саме тенденції, визначення й характеристика яких є головним здобутком дослідження виконаного дисертанткою.
2. Дисертанткою проведено ретельну роботу з упорядкування термінологічного поля дослідження. Це дало змогу детально розкрити сутнісні характеристики медіаосвіти учнів, а також дати авторське визначення поняття «медіаосвіта». Водночас вважаємо, що варто було б означити авторський підхід і до формулювання інших базових понять, зокрема, цифрової грамотності.
3. Узагальнюючи результати наукових пошуків з розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн, доречним, на нашу думку, було б сформулювати провідні тенденції розвитку цього процесу в Україні.

4. У п. 3.2 авторкою здійснено ретроспективний аналіз медіаосвіти учнів у розвинених англomовних країнах у форматі авторської періодизації. Вважаємо доречним подати схематичний вигляд пропонованої періодизації, що покращило б цілісне сприймання її ідеї й сутності.
5. На нашу думку, окремі положення висновків до розділів дисертації є дещо розлогими і потребують більш лаконічного викладу.

Висловлені зауваження і побажання є рекомендаційними і не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертаційне дослідження Приходькіної Наталії Олексіївни «Тенденції розвитку медіаосвіти учнів у закладах середньої освіти розвинених англomовних країн» є завершеною самостійною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати і за актуальністю, змістом, обсягом, новизною, обґрунтованістю наукових положень відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), а її авторка – Приходькіна Наталія Олексіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук, професор
провідний науковий співробітник
Інституту інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України

М. П. Лещенко

М. П. Лещенко

Лещенко М.П.
СВІДЧУЮ
ім кадрів
Лещенко М.П.
р.